

Ένας σπασμένος υπολογιστής πυροδοτεί μια συζήτηση για τη φιλοσοφία και το «δίλημμα του τρόλεϊ»

Μια σύντομη εισαγωγή στη φιλοσοφία της Φιλίππα Φουτ

Η Αλίκη και η τάξη της προγραμματίζουν να πάνε αύριο εκδρομή με το μάθημα των φυσικών επιστημών. Σήμερα, όμως, κάποιος έσπασε τον υπολογιστή της τάξης και τώρα όλη η τάξη κινδυνεύει να αποβληθεί και να χάσει την εκδρομή. Φαίνεται ότι κανείς δεν ξέρει ποιος έσπασε τον υπολογιστή, εκτός από την Αλίκη.

Η Αλίκη είδε ποιος έσπασε τον υπολογιστή όταν επέστρεψε στην τάξη κατά τη διάρκεια του διαλείμματος για να πάρει το μπουφάν της. Πέρασε όλη η μέρα και δεν είπε ποιος ευθυνόταν. Αλλά το ερώτημα είναι: Τι θα κάνει αύριο;

Η Αλίκη βρισκόταν σε μεγάλο δίλημμα και όταν επέστρεψε στο σπίτι από το σχολείο, το συζήτησε με την οικογένειά της. Ο μπαμπάς της της είπε για το «Δίλημμα του Τρόλεϊ» έτσι ώστε να τη βοηθήσει να κατανοήσει τη σημασία της λήψης ηθικών αποφάσεων και της επίλυσης του σημερινού της διλήμματος.

Το επόμενο πρωί, η Αλίκη πήγε στο σχολείο μια ώρα νωρίτερα για να μιλήσει με τη δασκάλα της. Της είπε ότι ήξερε τι συνέβη με τον υπολογιστή. Ήταν ο Τόμας, ο οποίος έσπασε τον υπολογιστή κατά λάθος καθώς έψαχνε στο γραφείο της δασκάλας για να βρει τις απαντήσεις για το επόμενο διαγώνισμα. Η Αλίκη εξήγησε στη δασκάλα της ότι ήταν ατύχημα και ότι παρόλο που ο Τόμας πήρε μια λάθος απόφαση προσπαθώντας να βρει τις απαντήσεις για το διαγώνισμα αντί να διαβάσει για να πάρει ένα καλό αποτέλεσμα, η απόφασή του αυτή λήφθηκε μετά από πίεση των άλλων μαθητών.

Η Αλίκη είπε στη δασκάλα της ότι δεν ήθελε ο Τόμας να είναι ο μόνος που θα αποβληθεί γι' αυτό, ούτε ήθελε όλη η τάξη της να χάσει την εκδρομή της. Η δασκάλα εκτίμησε τη σκέψη της Αλίκης και τον τρόπο με τον οποίο προσπάθησε να φτάσει στην πιο ηθική λύση στο δίλημά της, οπότε αποφάσισε ότι αντί να αποβάλει τον Τόμας ή ολόκληρη την τάξη, η Αλίκη θα έκανε μια σύντομη παρουσίαση στην τάξη της για την Φιλίππα Φουτ και το «Δίλημμα του Τρόλεϊ».

Μέχρι να τελειώσουν τη συζήτησή τους, χτύπησε το κουδούνι και όλοι οι μαθητές έφτασαν στην τάξη.

Δασκάλα: Καλημέρα, πώς αισθάνεστε σήμερα;

Χάρι: Είμαι λίγο στεναχωρημένος, δεν θέλω να χάσω την εκδρομή.

Δασκάλα: Για αυτό, νομίζω ότι υπάρχει ένας άλλος τρόπος να αντιμετωπίσουμε αυτή την κατάσταση. Όπως όλοι γνωρίζετε, λοιπόν, κάποιος έσπασε τον υπολογιστή της τάξης. Για την ακρίβεια, ξέρω ποιος το έκανε.

Χάρι: Οπότε, το πρόβλημα λύθηκε! Αποβάλλονται και εμείς πάμε εκδρομή;

Λουίζα: Δεν νομίζω ότι είναι τόσο απλό. Δεν θα αισθανόμουν πολύ καλά γνωρίζοντας ότι είμαστε όλοι μαζί και απολαμβάνουμε το ταξίδι μας, ενώ ένας συμμαθητής μας έχει αποβληθεί.

Δασκάλα: Αυτό που μόλις ανέφερες Λουίζα είναι άμεσα συνδεδεμένο με τα ηθικά συναισθήματα και το σκεπτικό πίσω από τη λήψη ηθικών αποφάσεων.

Χάρι: Ηθικές αποφάσεις; Πώς σχετίζεται αυτό με την παρούσα κατάσταση;

Δασκάλα: Πολύ καλή ερώτηση. Σε τομείς όπως η Ηθική, η Ψυχολογία και η Φιλοσοφία υπάρχει μια συγκεκριμένη μελέτη που επικεντρώνεται στην ηθική συλλογιστική. Πρόκειται για μια μελέτη σχετικά με το πώς σκέφτονται οι άνθρωποι και πώς αποφασίζουν τι είναι σωστό και τι λάθος. Γνωρίζετε την Φιλίππα Φουτ;

Λουίζα: Δεν την έχω ακούσει ποτέ.

Δασκάλα: Η Φιλίππα Φουτ ήταν Αγγλίδα φιλόσοφος, γεννήθηκε το 1920 και πέθανε το 2010 και θεωρείται μία από τις πιο σημαντικές και με μεγάλη επιρροή φιλοσόφους της εποχής της. Σπούδασε Φιλοσοφία, Πολιτική και Οικονομία και αργότερα έγινε Λέκτορας Φιλοσοφίας σε Βρετανικά και Αμερικανικά πανεπιστήμια. Είναι μία από τους θεμελιωτές της σύγχρονης αρετοκρατικής ηθικής παράδοσης και σε μία από τις εργασίες της σχετικά με την ηθική και τις ηθικές κρίσεις εισήγαγε το «Δίλημμα του Τρόλεϊ».

Χάρι: Ποιο είναι το «Δίλημμα του Τρόλεϊ»;

Δασκάλα: Το «Δίλημμα του Τρόλεϊ» είναι ένα νοητικό πείραμα στην ηθική φιλοσοφία. Σε αυτό το σημείο, θα χρειαστώ τη βοήθεια της Αλίκης. Αλίκη, θα ήθελες να παρουσιάσεις το «Δίλημμα του Τρόλεϊ» στους συμμαθητές σου;

Αλίκη: Ναι, θα το ήθελα πολύ! Επομένως, θα σας παρουσιάσω τώρα ένα φανταστικό σενάριο και στη συνέχεια θα μπορούσατε να μου πείτε τι σκέφτεστε γι' αυτό.

Ας φανταστούμε ότι πηγαίνετε με τα πόδια στο σπίτι μετά το σχολείο. Στο δρόμο για το σπίτι σας, περνάτε δίπλα από κάποιες σιδηροτροχιές. Κάθε μέρα το ίδιο τρένο περνάει από δίπλα σας καθώς περπατάτε. Αλλά σήμερα, βλέπετε κάτι διαφορετικό. Συνειδητοποιείτε ότι το τρένο είναι εκτός ελέγχου και βλέπετε πέντε εργάτες να στέκονται στις γραμμές, οι οποίοι δεν έχουν ιδέα ότι κινδυνεύουν. Δεν μπορούν να δουν ή να ακούσουν το τρένο που κατευθύνεται προς το μέρος τους. Και δεν θα μπορούσαν να σας ακούσουν ακόμα κι αν τους φωνάζατε να απομακρυνθούν.

Αρχίζεις να πανικοβάλλεσαι όταν ξαφνικά βλέπεις έναν μικρό διακόπτη που μπορεί να κατευθύνει το τρένο σε άλλη γραμμή, επιτρέποντας σε αυτούς τους πέντε ανθρώπους να ζήσουν. Ο πανικός σου αρχίζει να αντικαθίσταται από ένα αίσθημα ανακούφισης καθώς πλησιάζεις τον διακόπτη. Αλλά τότε, βλέπεις κάτι άλλο που φέρνει τον πανικό σου ξανά στην επιφάνεια. Ένας άλλος εργάτης στέκεται σε αυτή τη γραμμή, ο οποίος θα χτυπηθεί και θα σκοτωθεί από το τρένο αν πατήσετε τον διακόπτη. Οι ζωές αυτών των ανθρώπων εξαρτώνται τώρα από εσάς. Πρέπει να πάρετε μια απόφαση σύντομα, καθώς το τρένο πλησιάζει γρήγορα.

Ποια απόφαση θα πάρετε;

Οι συμμαθητές της Αλίκη φαίνονται λίγο μπερδεμένοι και ψιθυρίζουν για το τι θα έκαναν οι ίδιοι σε αυτό το σενάριο.

Χάρι: Θα ήθελα να σώσω τους πέντε ανθρώπους, αλλά δεν ξέρω αν πρέπει να σκοτώσω ένα άτομο για να σώσω τους πέντε.

Αλίκη: Συμφωνώ. Αυτό ακριβώς σκέφτηκα κι εγώ όταν ο μπαμπάς μου μου είπε αυτή την ιστορία. Το δίλημμα σε αυτό το νοητικό πείραμα είναι να αποφασίσετε ποια ενέργεια είναι ηθικά σωστή για εσάς. Ας υποθέσουμε ότι πατάμε τον διακόπτη σκοτώνοντας ένα άτομο και σώζοντας τους πέντε. Τι σκέφτεστε για αυτή την επιλογή;

Λουίζα: Λοιπόν, νομίζω ότι το να πατήσουμε τον διακόπτη δεν είναι απαραίτητα ηθικά λάθος. Το κάνουμε μόνο για να σώσουμε τις ζωές πέντε ανθρώπων, σωστά;

Χάρι: Ακριβώς! Ποτέ δεν είχαμε σκοπό να σκοτώσουμε κανέναν, αλλά αφού βρισκόμαστε σε μια κατάσταση όπου είτε πεθαίνουν πέντε άνθρωποι είτε ένας, θα επέλεγα να σώσω τους πέντε.

Δασκάλα: Αυτό που περιγράψατε τώρα αγαπητοί μου μαθητές, είναι αυτό που είναι γνωστό στη φιλοσοφία ως «διπλό αποτέλεσμα».

Η Φιλίππα Φουτ χρησιμοποίησε τη θεωρία ή το δόγμα, όπως κοινώς χρησιμοποιείται από τους επιστήμονες, του «διπλού αποτελέσματος» για να δώσει απαντήσεις σε τέτοια ηθικά ερωτήματα. Σύμφωνα με αυτό το δόγμα, είναι μερικές φορές επιτρεπτό να προκαλείτε κακό ως παρενέργεια της πρόθεσής σας να επιφέρετε ένα καλό αποτέλεσμα. Αλλά δεν είναι επιτρεπτό να προκαλείτε τέτοιο κακό, ως μέσο για την επίτευξη ενός καλού αποτελέσματος. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ονομάζεται «διπλό αποτέλεσμα».

Χάρι: Έχω μπερδευτεί τώρα. Είναι ηθικά σωστό ή λάθος να πατήσουμε τον διακόπτη;

Δασκάλα: Παρόλο που δεν υπάρχει σωστή ή λανθασμένη απάντηση, θα εξηγήσω λίγο περισσότερο το «διπλό αποτέλεσμα» και στη συνέχεια θα σας ρωτήσω ξανά, τι θα πράττατε στο «Δίλημμα του Τρόλεϊ».

«Έτσι, με πιο απλούς όρους, σύμφωνα με το δόγμα του «διπλού αποτελέσματος», θα ήταν λάθος να ρίξετε κάποιον στην πορεία του τρόλεϊ προκειμένου να σώσετε τους άλλους πέντε, επειδή θα χρησιμοποιούσατε σκόπιμη βλάβη σε αυτό το άτομο ως μέσο για να σώσετε τους πέντε. Η αλλαγή της κατεύθυνσης του τρόλεϊ, όμως, προς τη γραμμή όπου βρίσκεται ένα άτομο, σε μια προσπάθεια να σωθούν οι πέντε, είναι επιτρεπτή, διότι σε αυτή την περίπτωση εσείς προβλέπετε μόνο τον θάνατο ενός ατόμου ως παρενέργεια της σωτηρίας της ζωής των άλλων πέντε. Πράγμα που σημαίνει ότι οι προθέσεις σας είναι καλές σε αυτή την περίπτωση και δεν σκοπεύετε να σκοτώσετε τον άλλο» εξήγησε.

Και τώρα το ερώτημα παραμένει το ίδιο. Θα αλλάζατε τη διαδρομή του τρένου;

Λουίζα: Από ό,τι κατάλαβα, μια ηθική απόφαση στο «Δίλημμα του Τρόλεϊ» θα πρέπει να βασίζεται στην πρόθεση της πράξης μας και όχι μόνο στο αποτέλεσμα των πράξεων μας.

Χάρι: Ναι, αλλά και στις δύο περιπτώσεις- είτε ρίχνοντας έναν άνθρωπο στον σιδηρόδρομο είτε αλλάζοντας την πορεία του τρένου -και πάλι θα είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο ενός ατόμου και τη σωτηρία των πέντε, είναι σωστό αυτό;

Λουίζα: Αλλά το να ρίξετε ένα τυχαίο άτομο στον σιδηρόδρομο, θα σήμαινε ότι έχετε την πρόθεση να σκοτώσετε το άτομο αυτό, προκειμένου να σταματήσετε το τρένο και τελικά να σώσετε τους πέντε.

Αλίκη: Η εκτροπή της αμαξοστοιχίας, από την άλλη πλευρά, είναι αποτέλεσμα της πρόθεσής σας να σώσετε πέντε άτομα και τυχαίνει ένα άτομο να έχει τοποθετηθεί στην άλλη σιδηροδρομική κατεύθυνση. Ποτέ δεν σκεφτήκατε ή δεν είχατε την πρόθεση να σκοτώσετε αυτό το άτομο, μάλλον το άτομο που πεθαίνει είναι το αποτέλεσμα της πρόθεσής σας να σώσετε τους πέντε.

Δασκάλα: Όλοι σας έχετε δίκιο σε αυτά που λέτε. Αυτό που είναι σημαντικό να γνωρίζετε είναι ότι δεν υπάρχει σωστή ή λάθος απάντηση. Το «Δίλημμα του Τρόλεϊ» δεν έχει ως στόχο να υπάρχει λύση, όπως ακριβώς και τα περισσότερα φιλοσοφικά προβλήματα. Αποσκοπεί μάλλον στο να πυροδοτήσει σκέψεις σχετικά με το τι είναι καλό, ποιες θυσίες είναι αποδεκτές και ποιες όχι. Για παράδειγμα, ορισμένοι άνθρωποι πιστεύουν ότι μια πράξη μπορεί να θεωρηθεί είτε σωστή είτε λανθασμένη, ανεξάρτητα από τις συνέπειές της, πράγμα που σημαίνει ότι η δολοφονία ενός ανθρώπου δεν μπορεί ποτέ να δικαιολογηθεί. Αυτοί οι άνθρωποι, επομένως, πιστεύουν ότι είναι λάθος να σκοτώσουμε το άτομο στην άλλη γραμμή για να σώσουμε τους άλλους πέντε. Τελικά, η τελική απάντηση στο Δίλημμα του Τρόλεϊ εξαρτάται αποκλειστικά από το άτομο που το σκέφτεται. Πρέπει να κάνεις αυτό που πιστεύεις ότι είναι η καλύτερη επιλογή σε μια άσχημη κατάσταση.

Χάρι: Αυτό είναι! Αντιλαμβάνομαι πλέον ότι το να θυσιάζουμε έναν συμμαθητή μας για κάτι που μπορεί να ωφελήσει τους υπόλοιπους, σκόπιμα, φέρνει τον συμμαθητή μας σε αρνητική θέση. Έτσι, ίσως θα πρέπει πρώτα να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τι μας οδήγησε όλους σε αυτή την κατάσταση. Δεν νομίζω ότι κάποιος έσπασε τον υπολογιστή σκόπιμα.

Δασκάλα: Πολύ καλή σκέψη, Χάρι. Το σπάσιμο του υπολογιστή ήταν απλώς το αποτέλεσμα μιας άλλης πρόθεσης. Τώρα, δεν έχει σημασία αν αυτή η πρόθεση ήταν σωστή ή λάθος. Θέλω να πω σε όλους σας ότι πρέπει να σέβεστε τους συμμαθητές σας και να μην προσπαθείτε να εκμεταλλευτείτε ο ένας τον άλλον. Το ίδιο ισχύει και για τα διαγωνίσματα και τις εργασίες μας. Μπορείτε πάντα να ζητάτε βοήθεια ο ένας από τον άλλον και από εμένα, αλλά δεν πρέπει να σκαρφιστείτε τρόπους για να αντιγράφετε στις εξετάσεις σας. Θα πρέπει να μελετάτε καλά εκ των προτέρων και να κερδίζετε τους βαθμούς σας με δίκαιο τρόπο.

Οι μαθητές έδειξαν να συνειδητοποιούν ότι όλοι έκαναν κάποια λάθη σε αυτή την κατάσταση. Καθώς χτύπησε ξανά το κουδούνι, η δασκάλα τους είπε ότι όλοι θα συμμετάσχουν στην αυριανή εκδρομή και ότι θα πρέπει να πάνε σπίτι τους για να ετοιμάσουν τα πράγματά τους. Όλοι οι μαθητές έφυγαν από την τάξη με ένα μεγάλο χαμόγελο στα πρόσωπά τους.